

WINCENTY SZPOR (1796–1856) I JEGO PROGRAM WYKŁADU UMIEJĘTNOŚCI POLITYCZNYCH. Z DZIEJÓW KATEDRY UMIEJĘTNOŚCI POLITYCZNYCH UNIwersytetu Jagiellońskiego

Dorota Malec, Jerzy Malec

SUMMARY

Wincenty Szpor (1796–1856) and His Program of the Lecture on Political Skills. Some Remarks on the History the Chair of Political Skills in the Jagiellonian University

Wincenty Szpor (1796–1856) was a Cracow advocate and the Senator of the Free City of Cracow in the years 1848–1850. Likewise, he lectured on political skills and statistics at the Law Faculty of the Jagiellonian University. In the years 1827, 1830, 1834, 1847 he repeatedly entered the competition for the Chair of Political Skills. On the successive competitions he unsuccessfully rivalled with Ferdynand Kojśiewicz. As a result it was only after the Kojśiewicz's death that he arrived at the position of the deputy professor. After 1848, due to political reasons, the Austrian authorities did not agree to stabilize his position. It was in 1828 that W. Szpor, while fulfilling the competition requirements for the Chair, submitted to the Commission his ample program of the lecture on political skills. The program suggested by Szpor was well prepared and clear in its form and contents. It was based rather on the assumptions of the Enlightenment era and only to a slight extent it drew upon the assumptions of the spontaneously developing administrative sciences. Therefore in such form the lecture doubtless fell short of the expectations of the mid-19th century which was the time when Szpor eventually started his much desired academic career. That way or another, Szpor's program – particularly when viewed from the perspective of the programs prepared at similar time by M. Horszowski, F. Kojśiewicz and P. Bartynowski – makes up an interesting document illustrative of the history of the world of learning and instruction in law. It is also illustrative of the situation of administrative sciences in the first part of the 19th century.

DOROTA MALEC, JERZY MALEC

Wincenty Szpor (1796–1856) i jego program wykładu umiejętności politycznych. Z dziejów Katedry Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

Wydarzenia Wiosny Ludów 1848 roku nie przeszły bez echa na Uniwersytecie Jagiellońskim, przynosząc m.in. jego Wydziałowi Prawa istotne zmiany w zakresie struktury i obsady personalnej katedr, w tym istniejącej od 1803 roku Katedry Umiejętności Politycznych. Na zebraniu profesorów zwołanym w marcu 1848 roku przez rektora Macieja Józefa Brodowicza (pełniącego jednocześnie funkcję komisarza Instytutów Naukowych) postanowiono wystosować do cesarza adres z prośbą o potwierdzenie i utrzymanie praw uczelni¹. Adres ostatecznie nie został do Wiednia wysłany, a kolejny rektor Józef Majer wystąpił z inicjatywą samodzielnego określenia przez Senat zmian w ramach pozwalających na to przepisów, m.in. ogólnopolskiej konstytucji². Apel koncentrował się przede wszystkim na propozycji obsadzenia wszystkich katedr zajmowanych przez niemieckich zastępców profesorów wykładowcami znającymi język polski, „bez którego nauka staje się marnym zawodem, a wykład śmiesznością i czystym urąganiem rozumowi i sumieniu”³. Dalsze starania władz uniwersytetu, m.in. o przywrócenie Statutu uczelni z 1818 roku, nie przyniosły rezultatu, jednak w lutym 1849 roku austriackie Ministerstwo Oświecenia wyraziło zgodę na wykładanie w języku polskim i na obsadzenie wolnych katedr zgodnie z wnioskami Wydziału Prawa⁴.

W tym czasie na Wydziale Prawa kierowanym przez Feliksa Słotwińskiego, a od września 1848 roku przez Wawrzyńca Soświńskiego, wakowało, uniemożliwiając normalną działalność kilka katedr, opróżnionych po wyjeździe niemieckich profesorów, w tym m.in. katedra umiejętności politycznych i statystyki państw europejskich⁵. Zgodnie

¹ M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od reformy kollątajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964, s. 168–169.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, s. 173.

⁵ Ponadto na Wydziale nie były obsadzone katedry: prawa cywilnego austriackiego i kameralistyki, prawa natury i prawa kryminalnego, historii prawa polskiego i prawa cywilnego polskiego, prawa rzymskiego, prawa cywilnego francuskiego, prawa kościelnego i procedury cywilnej austriackiej; M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału...*, s. 172.

z wnioskiem Wydziału, katedrę tę miał objąć jako zastępca Wincenty Szpor, który już w 1827 roku starał się o nią bez skutku, rywalizując między innymi z Ferdynandem Kojświczem⁶.

Wincenty Szpor, adwokat, senator Wolnego Miasta Krakowa i profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest postacią mało znaną, jednak zachowane materiały archiwalne Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Archiwum Państwowego w Krakowie i rękopis w Bibliotece Jagiellońskiej pozwalają na odtworzenie jego drogi życiowej⁷.

Nie pozostawił dorobku naukowego; jego największym opracowaniem – poza rozprawą doktorską – wydaje się złożony do konkursu o Katedrę Umiejętności Politycznych w 1827 roku program wykładu umiejętności politycznych⁸. Warto zauważyć, że choć sam stwierdził w krótkim życiorysie złożonym do postępowania w 1848 roku, że nie ogłosił drukiem żadnego dzieła, to był autorem niewielkiej broszurki opublikowanej w Krakowie w 1846 roku pod tytułem *Rys filozofii dla rodu ludzkiego, głównie zaś dla ludów chrześcijańskich*⁹.

W ślad za brakiem znaczącego dorobku naukowego szły nie najlepsze umiejętności dydaktyczne, co nie pozostało bez wpływu na negatywną opinię przekazaną przez współczesnych mu profesorów uniwersyteckich. Walerian Kalinka w swych *Listach o Krakowie przez Pęćławskiego* osądził go chyba zbyt surowo, twierdząc, że

[...] choćby z Chin przysłano wam człowieka, choćby też po hebrajsku wykladać wam kazano, młodzież więcej by się nauczyła, aniżeli pod polskim profesorem i na polskim wykładzie p. Szpora¹⁰.

Nieco łagodniej, lecz także w negatywnym tonie sportretował go Fryderyk Hechel, profesor medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego, pisząc, że był to

[...] człowiek cichy, uniżony, pracowity, lecz jak był słabym adwokatem, tak jeszcze słabszym jest profesorem¹¹.

Opinie te wydają się jednak zbyt subiektywne i krzywdzące, pozostają przy tym w sprzeczności ze stanowiskiem Wydziału Prawa, popierającego kandydaturę Szpora w staraniach o katedrę od 1847 roku.

W. Szpor, urodzony w 1796 roku, był krakowianinem¹². Podobnie jak jego brat Ignacy, krakowski notariusz, z którym niekiedy bywał mylony, ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując w 1817 roku licencjat, a w 1826 roku dokto-

⁶ J. Malec, *Ferdynanda Kojświcz Programma Nauk Administracyjnych w Uniwersytecie Jagiellońskim wykładanych* [w:] *Historia integra. Księga pamiątkowa ofiarowana prof. Stanisławowi Salmonowiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. D. Janicka i R. Łaszewski, Toruń 2001, s. 405; o posiedzeniu Senatu, na którym przedstawiono między innymi kandydaturę W. Szpora do zatwierdzenia przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego, por. pamiętniki profesora medycyny Fryderyka Hechla, *Kraków i Ziemia Krakowska w okresie Wiosny Ludów*, oprac. H. Barycz, Wrocław 1950, s. 220.

⁷ Na brak bardziej szczegółowych informacji o jego postaci zwróciła uwagę J. Bieniarzówna, por. J. Bieniarzówna, J.M. Małecki, *Dzieje Krakowa. Kraków w latach 1796–1918*, Kraków 1977, s. 44.

⁸ Program wykładu – Archiwum UJ, sygn. S I 386.

⁹ Rękopis W. Szpora, Archiwum UJ, sygn. WP II 146.

¹⁰ *Listy o Krakowie przez Pęćławskiego*, Poznań 1850, s. 60; por. *Historia nauki polskiej*, red. B. Sucho-dolski, t. III: 1795–1862, Wrocław 1970, s. 252.

¹¹ F. Hechel, *Kraków i Ziemia Krakowska...*, s. 283.

¹² *Ibidem*, s. 282; M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału...*, s. 188.

rat¹³. Aplikował w Sądzie Kryminalnym, zdał egzamin sędziowski, a 23 stycznia 1820 roku, na wniosek Prezesa Sądu Apelacyjnego Wolnego Miasta Krakowa i Jego Okręgu Senat Rzeczypospolitej Krakowskiej mianował go adwokatem

[...] przy magistraturze sądowej Wolnego Miasta Krakowa i Jego Okręgu upoważniając go do bronienia wszystkich spraw przy wszystkich sądach konstytucyjnie postanowionych i bez wszelkiego wyjątku¹⁴.

Jego kariera prawnicza rozwijała się pomyślnie i w latach 1823–1828 Senat powierzył mu zadanie czuwania nad prawami skarbu i instytucji krajowych podczas przeprowadzanej wówczas regulacji hipotek¹⁵. W 1824 roku ożenił się z Marią z Ostrzeszewiczów¹⁶. Wbrew niepocholebnej opinii F. Hechla o umiejętnościach prawniczych W. Szpora, jego kariera adwokacka rozwijała się raczej dobrze, o czym świadczy m.in. wybudowanie przez niego kamienicy w Krakowie¹⁷ i posiadany w Królestwie Polskim majątek¹⁸.

W tym, jak się wydaje, bardzo dobrym dla siebie zawodowo okresie W. Szpor po raz pierwszy podjął starania o uzyskanie profesury uniwersyteckiej i zgłosił się do konkursu o Katedrę Umiejętności Politycznych, opróżnioną przez Mikołaja Hoszowskiego¹⁹. Spośród ośmiu kandydatów, którzy zgłosili się do konkursu, ostatecznie pozostali tylko dwaj: Ferdynand Kojśiewicz oraz Wincenty Szpor²⁰. Adam Bagniewski z Warszawy nie został dopuszczony do konkursu jako nieposiadający doktoratu z prawa, Wawrzyniec Soświński z Krakowa wycofał się z rywalizacji, Józef Strażnicki z Wiednia, Józef Plath z Koszyc i Stanisław Kudlicki z Lublina nie nadesłali żądanych w postępowaniu pro-

¹³ M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału...*, s. 188.

¹⁴ Postanowienie Senatu WMK z dnia 23 stycznia 1820 r., l. 117 Dziennika Głównego Senatu, Archiwum Państwowe w Krakowie, Oddział III, ul. Sienna 16 (dalej: AP III), *Akta Ignacego i Wincentego Szporów*, sygn. IT 530; także liczne dokumenty z praktyki adwokackiej W. Szpora, między innymi rewersy dłużne klientów zobowiązujących się do zapłaty „po ukończeniu sporu”.

¹⁵ Rękopis W. Szpora (bez daty) zawierający opis kariery naukowej, Archiwum UJ, sygn. WP II 146.

¹⁶ Zmarła w 1854 roku w galicyjskiej wsi Podhybie i została pochowana na cmentarzu w tamtejszej parafii izdebnickiej, nekrolog M. z Ostrzeszewiczów Szporowej, AP III, sygn. IT 530.

¹⁷ W 1828 roku W. Szpor kupił pierwszą kamienicę, a raczej wystawione na licytację ruiny kamienicy przy ul. Sławkowskiej i natychmiast przystąpił do jej odbudowy według planów zatwierdzonych przez Urząd Budowniczego 3 czerwca 1828 roku; w 1839 roku sprzedał ją Z. Reychlowej; A. Chmiel, *Domy Krakowskie. Ulica Sławkowska*, cz. I, *Numery nieparzyste*, Kraków 1932, s. 117–121; kolejny adres Szpora w Krakowie jego brat Henryk określał na listach *Jaśnie Wielmożnemu Panu Szporowi w Krakowie, idąc z Mikołajskiej ulicy pierwsza kamienica na rogu Plant*, listy między innymi z dnia 29 grudnia 1846 roku, 14 stycznia 1847 roku, AP III, sygn. IT 530.

¹⁸ Por. między innymi obszerna korespondencja z administratorami wsi Piestrze i Busaków, AP III, sygn. IT 530; W. Caban, *Spółeczeństwo Kielecczyny 1832–1864: studia nad strukturą i aktywnością gospodarczą ziemiaństwa, mieszczaństwa i Żydów*, Kielce 1993, s. 85.

¹⁹ J. Malec, *Ferdynanda Kojśiewicza Programma...*, s. 405; D. Malec, J. Malec, *Programma umiejętności politycznych Piotra Bartynowskiego 1828 r. O staraniach przyszłego profesora prawa rzymskiego o Katedrę Umiejętności Politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim* [w:] *Leges sapere. Studia i prace dedykowane profesorowi Januszowi Sondlowi w pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej*, red. W. Uruszczak, P. Święcicka, A. Kremer, Kraków 2008, s. 286; D. Malec, J. Malec, *Z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Mikołaja Moroza Hoszowskiego (1778–1828) starania o Katedrę Umiejętności Politycznych*, maszynopis złożony do Księgi Jubileuszowej Prof. A. Lityńskiego.

²⁰ J. Malec, *Ferdynanda Kojśiewicza Programma...*, s. 405; M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału...*, s. 177–178.